
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338. 332

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-19>

Богородицька Г.Є.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

Войтов С.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

Жир С.І.

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів

Bogoroditska Ganna

Candidate of Sciences (Economics), Docent,
Associate Professor at the Department of
International of Economic Relation
University of Customs and Finance

Voitov Sergey

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor at the Department
of International Economic Relation
University of Customs and Finance

Zhyr Sergei

Candidate of Science (Physical and Mathematical), Docent,
Associate Professor of the Department of
Transport Technology and International Logistic
University of Customs and Finance

МІСЦЕ УКРАЇНИ У СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ СИСТЕМІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

THE PLACE OF UKRAINE IN THE MODERN WORLD SYSTEM OF FOOD SECURITY

На сучасному етапі продовольча безпека – це один з головних аспектів гарантування національної та глобальної безпеки. Це пояснюється тим, що саме забезпечення споживання та доступу до споживання продуктів харчування лежить в фундаменті формування високого рівня якості життя. Агресія Росії проти України яскраво вказав на вразливість та залежність національної та глобальної продовольчих систем від різних факторів: збройних конфліктів та як наслідок зростання цін на продовольства, нестача врожаїв через порушення екосистеми через військові дії, порушення глобальних ланцюгів постачання продовольства. Продовольча безпека безпосередньо впливає на такі важливі національні та економічні інтереси що визначає майбутнє країни, її добробут та процвітання народу України. У статті значну увагу надано місце українського експорту продовольства в системі глобальної продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, експорт та імпорт продовольства, рейтинг глобальної продовольчої безпеки, агресія Росії проти України, світове регулювання продовольчої безпеки.

At the current stage, food security is one of the main aspects of ensuring national and global security. This is explained by the fact that ensuring the consumption and access to the consumption of food is the foundation of the formation of a high level of quality of life. Russia's aggression against Ukraine clearly indicated the vulnerability and dependence of the national and global food systems on various factors: armed conflicts and as a result rising food prices, crop shortages due to disruption of the ecosystem due to military actions, disruption of global food supply chains. Domestic scientists dealt with the problem of food security considers the main dimensions of food security. In the modern conditions of Russia's aggression against Ukraine, considerable attention is paid to the analysis of Ukraine's food security during the war. Food security directly affects such important national and economic interests that determine the future of the country, its well-being and the prosperity of the people of Ukraine. Ukraine occupies one of the main positions in the system of ensuring global food security due to the active export of food. The main articles of Ukrainian food exports are products of vegetable origin – the average specific weight of 24.83% and fats and oils of vegetable origin with the average specific weight of 10.88%. Other articles of food export are insignificant. Ukraine provides its population with food independently, which is evidenced by a constant positive balance and a significant coverage ratio. At the same time, Ukraine was threatened by significant dependence on food exports. Subsequent events confirmed these threats. After the start of Russia's aggression against Ukraine, the world faced a threat to global food security. The article pays considerable attention to the place of Ukrainian food exports in the system of global food security. After the start of Russia's aggression against Ukraine, the world faced a threatworld food security. To ensure the world's food supply security measures are proposed at the national and international level. Onat the national level, it is proposed to: meet the work needs of countries with providing the population with long-term storage food in regions where Fierce military actions are taking place, the formation of a guarantee storage network with safe movement of ships involved in the shipment of grain and food products from national ports.

Key words: long-term food security, export and import of food, global food security rating, Russia's aggression against Ukraine, global regulation of food security.

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчої безпеки в Україні покладено на державу через її виконавчі органи. У цьому питанні потрібне чітке регулювання на державному рівні. Наразі основним завданням Міністерства аграрної політики та продовольства України є: реалізація державної аграрної політики, що спрямована на розвиток аграрного комплексу; забезпечення продовольчої безпеки держави.

Реалізація продовольчої безпеки відбувається через систему законодавства, де надається теоретичне тлумачення положення та дає пояснення з застосування на практиці. Відсутність єдиного нормативного акту, що регулює питання продовольчої безпеки України тягне за собою негативні наслідки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою продовольчої безпеки займалися вітчизняні вчені. Г.М. Колісник [1] розглядає головні виміри продовольчої безпеки, розглянуті головні принципи продовольчої безпеки України. А.Г. Надір-огли [2] надає систему національної безпеки та визначає місце продовольчої безпеки в цій системі, надає систему показників вимірів продовольчої безпеки.

Живко З.Б. Даниленко Н.Б., Стадник М.Є. [3] розглядають важливі показники продовольчої безпеки як рівень продовольчої залежності та харчової доступності.

У сучасних умовах агресії Росії проти України значна увага надається аналізу продовольчої безпеки України під час війни та визначаються наслідки агресії Росії проти України для світової продовольчої безпеки [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, залишається не достатньо розглянутим саме місце України у світовій системі продовольчої безпеки та вплив експорту продовольства України в системі світової продовольчої безпеки.

Мета статті: визначення місця України та експорту продовольства України в системі світової продовольчої безпеки.

Виклад основних результатів дослідження. Україна є одним з головних постачальників продовольства на світовий ринок (таблиця 1).

На основі наданих даних визначаємо питому вагу у експорті та імпорті (таблиці 2).

Дані таблиці дозволяють зробити такі висновки: в цілому, продовольство є однією з головних статей українського експорту. Умовно статі експорту українського продовольства можна поділити на три групи: перша група – безперечних лідер – продукти рослинного походження з середньою питомою вагою 24.83%, другу групу складають жири та олії рослинного походження з середньою питомою вагою -10,88% та готові харчові продукти з середньою вагою – 5,17%. Третя група з найменшою середньою вагою складає готові живи тварини та продукту тваринного походження із середньою питомою вагою – 2,56%.

Звертає увагу, що навіть у 2022 році – початку повномасштабної агресії Росії проти України обсяги експорту товарів рослинного походження в абсолютному виразі впало, але збільшилась питома вага цієї статті (рисунок 1).

У зовнішній торгівлі України продовольством спостерігається стійке позитивне сальдо майже всіма видами харчових товарів. Найбільше позитивне сальдо спостерігається у торгівлі продуктами рослинного походження. Навіть у 2022 році позитивне сальдо у торгівлі спостерігається в торгівлі продуктами рослинного походження (рисунок 2).

У період 2018-2022 роках спостерігається коефіцієнт покриття є значно більше 100%. Це несе певні загрози продовольчої безпеці Україні через зростаючу залежність України від світового ринку продовольства

Одним з пріоритетів сучасного глобального порядку – це забезпечення продовольчої безпеки.

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі України продовольством за період 2018-2022 рр, млрд дол.

	2018	2019	2020	2021	2022
Експорт					
Всього	47334,98	50054,60	49191,82	68072,32	44135,59
Живі тварини; продукти тваринного походження	1210,63	1277,01	1188,16	1345,19	1471,81
Продукти рослинного походження	9886,06	12914,54	11883,2	15538,02	13472,68
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4496,1	4732,23	5746,92	7037,23	5948,57
Готові харчові продукти	3018,60	3220,88	3361,02	3788,47	2995,73
Імпорт					
Всього	57187,57	60800,17	54336,13	72843,12	55295,74
Живі тварини; продукти тваринного походження	917,98	1071,42	1258,06	1594,00	1175,21
Продукти рослинного походження	1529,22	1794,6	1989,25	2130,53	1926,95
Жири та олії тваринного або рослинного походження	267,35	253,29	280,37	444,03	293,88
Готові харчові продукти	2340,89	2616,62	2970,63	3578,38	2645,07

Джерело: [5-8]

Таблиця 2

Питома вага продуктів харчування у 2018-2022 років, %

	2018	2019	2020	2021	2022
Експорт					
Живі тварини; продукти тваринного походження	2,55	2,55	2,41	1,97	3,33
Продукти рослинного походження	20,88	25,80	24,15	22,82	30,52
Жири та олії тваринного або рослинного походження	9,49	9,45	11,68	10,33	13,47
Готові харчові продукти	6,37	6,43	6,83	5,56	0,67
Імпорт					
Живі тварини; продукти тваринного походження	1,60	1,76	2,31	2,18	2,12
Продукти рослинного походження	2,67	2,95	3,66	2,92	3,48
Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,46	0,41	0,51	0,60	0,53
Готові харчові продукти	4,09	4,30	5,46	4,91	4,78

Джерело: розраховано авторами на основі джерел [5-8]

Через агресію Росію в Україну посилило значення України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.

Для розуміння міста України в системі глобальної безпеки особливо порівняно з іншими країнами використовуємо Індекс глобальної продовольчої безпеки – дозволяє оцінити такі параметри як економічна доступність, фізична наявність, якість продовольства країни [9].

Україна у цьому загальносвітовому рейтингу посідає 58 місце та має показник 62,0%, за показниками економічної доступності продовольства, якості та безпечності продовольства займає серед європейських країн останнє місце. За іншими показниками доступності національного постачання продовольства, ризик порушення поставок, дослідницький потенціал розширення та підвищення ефективності аграрного виробництва та оцінює вплив на зміни клімату, схильність до цих ризиків та спроможність країни адаптуватися до цих ризиків, та також має останні позиції (рисунок 3).

Останні 10 років Україна через значний аграрний потенціал, демонструє позитивну динаміку у комплексі вирішення продовольчої безпеки України. Україна включена у найбільш перспективну четвірку глобальних експортерів зерна, Україна є потенційним гравцем розподілу фінансових потоків світового ринку продовольства.

У 2021 року Україна стала учасником Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, що підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [9].

Війна вплинула на глобально та внутрішню продовольчу безпеку: головний напрям російської агресії припадає на області, ще виробляється значну частину національної пшениці – Харківська, Дніпропетровська, Херсонська, Запорізька. Через бойові дії перекрили шляхи експорту зерна – басейни Азовського та Чорного морів [10]. Через блокування експорту під величезною загрозою

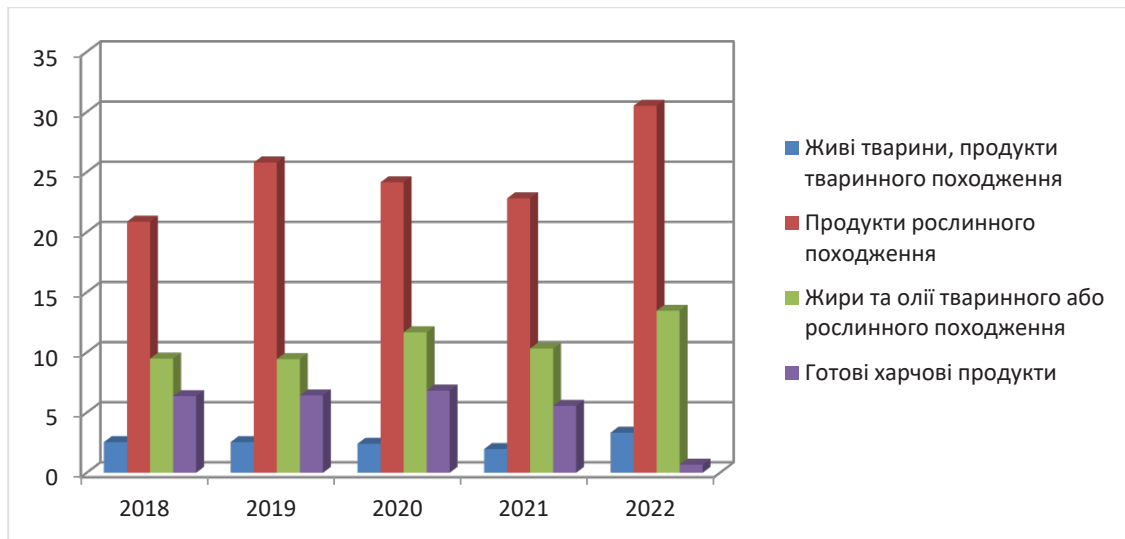

Рис. 1. Товарна структурна експорту продовольства України у період 2018-2022 роки

Джерело: [5-8]

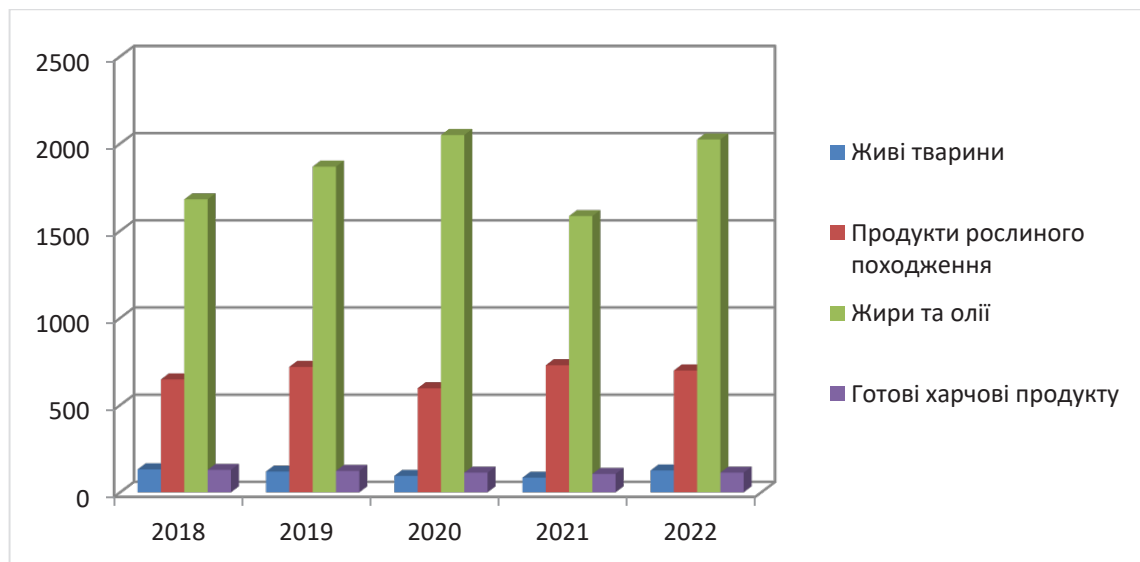

Рис. 2. Динаміка позитивного сальдо у зовнішній торгівлі продовольством України у 2018-2022 роках

Джерело [5-8]

опиняється посівна компанія, це у свою чергу привело до різкого збільшення цін на світовому ринку. Це створює ризики з підризу активності агропромислового комплексу для окремої країни та створює умови для виникнення голоду для багатьох людей всього світу [10].

Україні є гарант продовольчої безпеки для великої кількості країн світ через традиційний та міцний експорт продуктів харчування. Так роль України на світовому ринку продовольства у 2021 року вказує на забезпечення продуктами харчування майже 400 млн. осіб. Війна Росії проти України негативно впливає на всю світову продовольчу систему та очікуються такі наслідки:

– руйнування ланцюгу постачання продукції АПК та продовольства: від первинного виробництва до реалізації продуктів покупцям. Це також

порушує формування додаткової вартості в сільському господарстві, що пов'язано з виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

– зрив посівної кампанії, а це є дуже небезпечним в умовах високих світових цін на газ та мін. добрива. Все це веде до зменшення врожаїв, зборів, експорту зернових;

– ускладнення експорту національної продукції на експортний ринок через блокування Росією українських портів – так 60% аграрної продукції України їде саме морем. Це вкрай негативно впливає на країни, що залежить від імпорту харчових продуктів [11]. Все це веде до виникнення великих загроз глобальної продовольчої безпеки;

– країни з малорозвинутою та нестабільною економікою на Близькому Сході та Північній Аф-

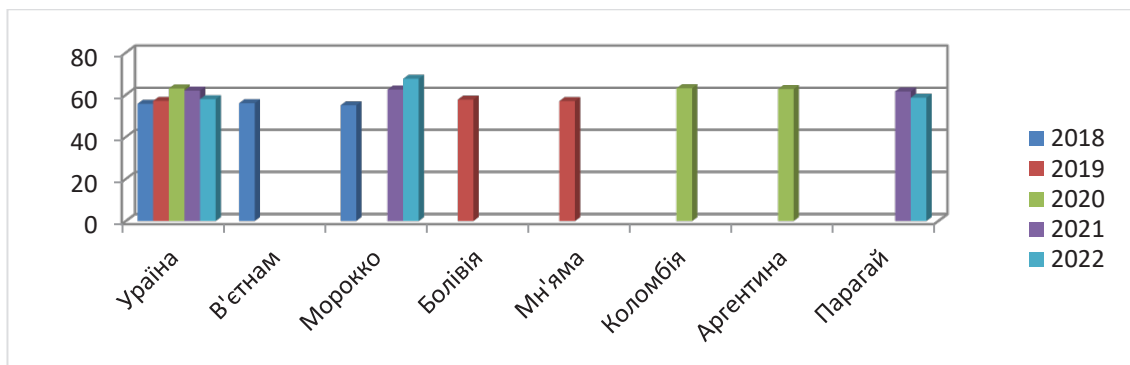

Рис. 3. Місто України у загальносвітовому рейтингу світової продовольчої безпеки

Джерело: [5-8]

риці вразить глобальна інфляція [11]. Так, індекс цін на продовольство ФАО у лютому 2022 році сягнув історичного піку – 140,7%, це на 5,3% вище, ніж це значення у січні 2022 року і на 24,1 п. вище, ніж рівень лютого 2021 р. В березні 2022 року середнє значення індексу становило 159,3 пункту. Це на 12,6 % вище за лютневий рівень, який вже був максимальним з моменту створення індексу, і на 33,6% більше, ніж у березні 2021.

Агресія Росії проти України загострила продовольчу проблеми не тільки в Україні, а й у інших регіонах та країнах світу. Наслідки агресії проти України відчули на себе і розвинуті країни Європи. Так, у Великобританії окремі роздрібні мережі мають обмежити продаж соняшникової олії внаслідок порушення її постачання саме з України. Європейські фермери купувати генномодифіковані корма для худоби у США та Південній Америці. Це відбулося через агресію Росії Україна мусила припинити постачання кукурудзи без ГМО. Таким чином, країни ЄС мають відмовитися від високих стандартів в екології та продовольстві, яких вони дотримувались протягом десятиліть. У країнах де продовольча безпека залежить від імпорту продуктів харчування, загострення продовольчої проблеми стала значною, а в окремих державах досягла просто критичною. Так, тільки за цей рік майже півмільярда людей потерпають від недоїдання, а у наступному році ця цифра збільшилась втричі. Війна в Україні прирєкла значну частину людства на голод та злидні. У першу чергу це мешканці Африці та Близького Сходу [9].

У кінці липня 2022 року відновлення роботи морських портів України у межах Зеленої угоди через обстріли Росії або постійну загрозу поки що не забезпечує необхідні обсяги поставок української продовольчої продукції до країн споживачів. Спроби України приєднати для експорту продовольчої продукції України до морських портів Одеського регіону ще і Миколаївського морського порту поки не дали належних результатів через позиції Росії щодо включення порту до Зеленої угоди.

У зв'язку з цим світова спільнота визначає ефективні рішення щодо реагування на загострення світової продовольчої безпеки як наслідок військової агресії Росії проти України.

У 2022 році Сенат США презентували резолюцію щодо засудження у якості зброї війни проти України та інших країн голоду та закликали передбачити відповідальність за використання голоду як зброю осіб, урядів та правоохоронних органів та організацій, як то Глобального Акту Магнітського. Резолюція закликає США та їх партнерів прикласти спільних зусиль задля відновлення глобальної стабільності та притягнути до відповідальності окремих осіб та уряди за конфлікти, що ведуть до глобального голоду та несуть загрозу продовольчої безпеки всіх країн.

Натомість окремі держави намагаються самостійно шукати механізми вирішення проблем та через те, що міжнародне право не запропонувало ефективних заходів з припинення протиправної поведінки держави агресорки. Росія постійно блокує рішення Ради Безпеки ООН, що не відповідають її інтересам, розгляд спору Міжнародним судом ООН є достатньо тривалим, немає ефективних важелів впливів на державу, що не виконує Накази Суду.

У галузі міжнародно-правового регулювання питання світової безпеки в галузі продовольства взагалі не вироблено заходів, що сприяли недопущенню виникнення загроз у цій сфері міждержавних відносин: в Декларації Всесвітнього саміту з продовольчої безпеки 2009 році йшлося про неможливість використання продовольства як важелю політичного та економічного тиску. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН та Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку та інші організації реагують намагаючись шукати альтернативні шляхи вивозу продовольчих товарів з України, фінансування будівництва нових потужностей для збереження зерна.

Через глобальну кризу, як наслідок російської агресії та враховуючи статус України та інших провідних аграрних країн, які забезпечують продовольчу безпеку – Аргентина та Бразилія, можна вважати необхідним:

– необхідно укладання Міжнародного договору щодо гарантію продовольчої безпеки, він буде доповнювати систему міжнародних договорів, таких як Міжнародні угоди про зерно 1995 року;

– розробка протоколів у доповнення Конвенції про торгівлю зерном 1995 року та Конвенцію про надання продовольчої допомоги 1995 році. Так у цих актах варто внести такі поняття держави гаранта світової продовольчої безпеки. Держава гарант – це держава, розмір експорту конкретної групи продовольчих товарів, якої становить істотний відсоток світового експорту відповідного продукту. Список країн держав-гарантів має постійно переглядатися. Цій статус гарантує, що будь-яке міжнародне протиправне діяння проти держави гаранта світової продовольчої безпеки або групи таких держав, в результаті чого експорт такої держави продовольчих товарів стає неможливим або значно зменшується. Це створює загрозу порушення або навіть порушує продовольчу безпеку, протиправне діяння діється не тільки проти держави гаранта, а і проти всіх країн світу. До держави порушниця передбачено застосування контрзаходів та міжнародні санкції задля припинення міжнародного правопорушення та виконання міжнародних зобов'язань.

Держави, продовольча безпека яких була під загрозою має право вимагати відшкодування шкоди, що була заподіяна державою.

Розробка окремого міжнародного договору чи протоколу що передбачає заборону морської блокади держави гаранта світової продовольчої безпеки. Зрозуміло, що Росія навряд буде учасником такої угоди поки триває агресія Росії проти України.

З ініціативи ООН уже у 2022 році були розпочати консультації з можливості розблокування відновлення постачання та відвантаження зерна на міжнародний ринок з України. У 2022 році вже у 22 липні у м. Стамбулі був підписано пакет документів що заклали основу реалізації Чорноморської зернової ініціативи. Вже 1 серпня 2022 році перше судно з українським зерном вийшло з Одеси та спрямувало до Ливну. За посередництва ООН та Туреччини Чорноморська зернова ініціатива стала та є на разі ключовим засобом з забезпечення експорту продовольства з України по всьому світу.

Протягом часу функціонування ініціатива кілька разів продовжувалась у 2022 році у жовні та 2023 році у березні. Але у 17 травні 2023 році було розблоковано та продовжено її дію до 18 липня. За результатами Зернової угоди з починаючи з 01.08 2022 році було відправлено 973 судно з 3163 млн. тон національного продовольства до країн Азії, Європи та Африки.

Україна співпрацює з Офісом Координатора ООН та представниками Туреччини задля сприяння переміщенню та перевіркам суден, що прибувають та виходять за узгодженою процедурою у рамках Ініціативи. Блокування реєстрації Росією нового західного флоту та найбільшого українського порту “Південний” вважається порушенням умов Зернової ініціативи, під якої поставила свою підпис країна агресор.

Україна, Офіс Координатора ООН та делегація Туреччина співпрацює за таких питань:

- пролонгування Ініціативи на 1 рік;

- розширення переліку країн учасників Зернового коридору до портів Миколаївської області;
- збільшення переліку експортних товарів, як то продукція галузі металургійної галузі.

Для забезпечення продовольчої безпеки України на платформі Держпродспоживслужби створена Національна платформа продовольчої безпеки. Так платформа має об'єднати зусилля військових адміністрацій, виробників продовольства, торговельних мереж та міжнародних організацій задля стимулювання розбудови економіки України в умовах війни, забезпечення продуктами та товарами першої необхідності населення, ЗСУ та війська територіальної оборони. Ця платформа дуже важлива для її учасників через доступ до актуальної інформації з реальних потреб та пропозицій товарів. Це дозволяє спростити пошук ринків збуту виробникам продукції, можливість їх комунікацій з покупцем або постачальником без посередників, замовлення послуг транспортування та за декілька днів – смарт-контракти за декількома з публічних оферт та доступ до держзамовлень без зайвих паперів та втрати часу.

Розпорядженням від 29.04.2022 р.№ 327-р. Уряд визначив певні завдання міністерствам, центральним органам виконавчої влади, обласним військовим адміністраціям, акціонерному товариству “Укрзалізниця” з забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Можна визначити такі завдання:

- моніторинг стану продовольчої безпеки;
- забезпечення виробництва аграрної та харчової продукції;
- задоволення потреб функціонування держави з забезпечення населення в регіонах де тривають активні бойові дії продовольчими товарами тривалого зберігання;
- формування мережі зберігання гарантії з безпечного пересування суден, що беруть участь у відвантаження зерна та продуктів харчування з національних портів.

Для дотримання домовленостей у Туреччині створено Інспекційні групи з числа представників усіх сторін, які будуть забезпечувати перевірку вантажів і персоналу, які прямують до українських портів або виходять з них. Інспекція буде проходити винятково в гаванях, на вході та виході Турецької протоки з метою недопущення проходу в українські порти будь-яких інших суден під виглядом цивільних. Діяльність та контроль в українських портах Одеса, Чорноморськ і Південний здійснюватимуться під владою та відповідальністю України. Рух жодних інших суден, окрім тих, що мають забезпечувати експорт зерна та пов'язаних з ним харчових продуктів не передбачається. Передбачається, що документ діятиме протягом 120 днів із дня підписання і може бути продовжений на такий самий період, якщо одна зі сторін не повідомить про намір припинити його дію.

Висновки. Україна посідає одно з головних позицій у системі забезпечення світової продовольчої безпеки через активний експорт продовольства. Головними статтями українського експорту

продовольством є продукти рослинного походження – середня питома вага 24,83% та жири та олії рослинного походження з середньою питоною вагою 10,88%. Інші статті експорту продовольства є незначні. Україна забезпечує населення продовольством самостійно, про що свідчать постійне позитивне сальдо та значний коефіцієнт покриття. Разом з тим, Україна опинилась під загрозою значною залежністю від експорту продовольства. Наступні події підтвердили ці загрози. Після початку агресії Росії проти України світ зіткнувся з загрозою світовій продовольчій безпеці. Для забезпечення світовій продовольчій безпеці пропонується заходи на національному та міжнародному рівні. На національному рівні пропонується: задоволення потреб функціонування держави з забезпечення населення в регіонах де тривають активні бойові дії продовольчими товарами тривалого зберігання; формування мережі зберігання гарантії з безпечного пересування суден, що беруть участь у відвантаженні зерна та продуктів харчування з національних портів. На міжнародному рівні пропонується створити Інспекційну групу з представників сторін, для перевірки вантажів та персоналу, що прямують до України або з України, а також забезпечення ППО портів України.

Бібліографічний список:

1. Колісник Г.М. Продовольча безпека України та особливості її розвитку. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. Випуск 5 (115). С. 72–76.
2. Алішов Гамід Надір-огли. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 164–167.
3. Живко З.Б., Даниленко Н.Б., Стадник М.Є. Продовольча безпека України: теоретико-аналітичний огляд. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). № 6. С. 15–21.
4. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2018 році. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2019 році. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2020 році. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2022 році. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. FAO, MFSR, ЮНІСЕФ, ВПП та ВОЗ 2021 рік. Положення справ в галузі продовольчої безпеки та харчування у світі – 2021. Перетворення продовольчої систем в інтересах забезпечення продовольчої безпеки, покращення якості харчування та економічності доступності здорового раціону харчування для всіх. Рим, FAO.
10. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодні. *Агроєкологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34–45.
11. Мех Л.М., Рублевська Л.Ю. Роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8518/1/>

References:

1. Kolisnyk G. (2015) Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta osoblyvosti yii rozvytku. [Food security of Ukraine and peculiarities of its development.] *Economy and management of the national economy*, Vvol. 5, no. 115, pp. 72–76.
2. Alishov Hamid Nadir-ohly (2017) Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta chynnyky, shcho formuiut yii riven [Food security of Ukraine and factors shaping its level]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 13, pp. 164–167.
3. Zhyvko Z. B., Danylenko N. B., Stadnyk M. I. (2019) Prodovolcha bezpeka Ukrainy: teoretyko-analitychnyi ohliad. [Food security of Ukraine: theoretical and analytical review]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 30 (69), no. 6, pp. 15–21.
4. Ukraina ta hlobalna prodovolcha bezpeka v umovakh viyny. [Ukraine and global food security in conditions of war]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>
5. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli u 2018 rotsi. [Commodity structure of foreign trade in 2018]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli u 2019 rotsi. [Commodity structure of foreign trade in 2019]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli u 2020 rotsi. [Commodity structure of foreign trade in 2020]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli u 2022 rotsi. [Commodity structure of foreign trade in 2022]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. FAO, MFSR, YuNISEF, VPP ta VOZ (2021). Polozhennia sprav v haluzi prodovolchoi bezpeky ta kharchuvannia u sviti – 2021. Peretvorennia prodovolchoi system v interesakh zabezpechennia prodovolchoi bezpeky, pokrashchennia yakosti kharchuvannia ta ekonomichnosti dostupnosti zdorovoho ratsionu kharchuvannia dlia vsikh. [FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO 2021. The state of food security and nutrition in the world – 2021. Transforming food systems to ensure food security, improve nutrition quality and affordability of healthy diets for all]. Rym, FAO.
10. Palapa N. V., Demianiuk O. S., Nahorniuk O. M. (2022) Prodovolcha bezpeka Ukrainy: stan ta aktualni pytannia sohodennia. [Food security of Ukraine: current state and current issues]. *Agroecological journal*, vol. 2, pp. 34–45.
11. Mekh L. M., Rublevska L. Iu. Rol Ukrainy v zabezpechinni hlobalnoi prodovolchoi bezpeky.[Ukraine's role in ensuring global food security]. Available at: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8518/1/>